

UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
DEPARTAMENTUL DE LIMBI ȘI LITERATURI ROMANICE
CATEDRA DE FRANCEZĂ

**LOCURI DE REPREZENTARE A IDENTITĂȚII ÎN ROMANELE LUI
PAUL GUIMARD**

**TEZĂ DE DOCTORAT
-REZUMAT-**

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. Univ. Dr. **YVONNE GOGA**

DOCTORAND:
MARIA CRISTINA MUNTEANU-BĂNĂȚEANU

CLUJ-NAPOCA
2012

1. Cuprinsul lucrării

INTRODUCERE	4
PARTEA ÎNTÂI : SPAȚIUL, PROBLEME DE GENEZĂ	11
CAPITOLUL 1 : PRELIMINARII TEORETICE	12
1. De la cuvânt la concept	12
2. Spațiul în științele exacte	13
2.1. Conceptul de spațiu în matematică	13
2.2. Conceptul de spațiu în fizică	14
2.3. Conceptul de spațiu în filosofie	16
CAPITOLUL 2 : SPAȚIUL LITERAR	20
1. Spațiu și imaginar poetic	20
1.1. Contribuția lui Gaston Bachelard	20
1.2. Contribuția lui Jean-Yves Tadié	23
2. Spațiu și scriitură	25
CAPITOLUL 3 : SPAȚIUL ÎN CONCEPȚIA LUI PAUL GUIMARD	27
1. Paul Guimard și teoria relativității	27
2. Concursul de circumstanțe	29
3. Decalajul temporal	30
CAPITOLUL 4 : SPAȚIUL, GENERATOR DE FICȚIUNE. ANALIZA INCIPIT- URILOR.....	35
1. <i>Les faux-frères</i>	36
2. <i>Rue du Havre</i>	38
3. <i>L'ironie du sort</i>	41
4. <i>Les choses de la vie</i>	44
5. <i>Les cousins de « La Constance »</i>	47
6. <i>Le mauvais temps</i>	51
7. <i>Un concours de circonstances</i>	54
8. <i>L'Âge de pierre</i>	57
9. <i>Les premiers venus</i>	60
CONCLUZIE	64

PARTEA A DOUA : SPAȚIUL, REPREZENTARE A IDENTITĂȚII.....66

CAPITOLUL 5 : SPAȚIU SAU LOC ÎN REPREZENTAREA IDENTITĂȚII.....67

1. Scurte preliminarii teoretice	67
2. Locurile de reprezentare în romanele guimardiene	70
2.1. Locurile din spațiu exterior	71
2.1.1. Spațiul citadin	71
2.1.2. Bretania sau spațiul de origine	72
2.1.3. Marea	78
2.1.4. Irlanda	85
2.2. Locurile din spațiul interior	90
2.2.1. Camera și obiectele	90
3. Căutarea identitară	98
3.1. Singurătatea	98
3.2. Comunicarea	99
3.3. Pierderea identității	115
3.3.1. Julien Legris, un condamnat la depersonalizare	115
3.3.2. Pierre, un candidat la pierderea identității	122
3.4. Dobândirea identității	130
4. Între tinerețe și bătrânețe sau mitul vârstei mature	135
4.1. De la tinerețe la bătrânețe – un prag	136
4.2. Motivul dublului	145

**CAPITOLUL 6 : SCRITORUL SPRE DOBÂNDIREA IDENTITĂȚII ÎN SPAȚIUL
SCRIITURII .....**

1. Mituri tradiționale și demistificare : mitul Genezei	150
2. Mituri moderne : demistificare și mistificare	155
2.1. Mitul marelui magazin	155
2.2. Mitul celei de-a șaptea arte	157
2.3. Mitul eroului. Demistificarea conceptului de eroism	160
3. Scriitor și scriitură	163
3.1. Personajul, alter ego al scriitorului	163
3.1.1. Julien Legris, un « observator imobil »	163
3.1.2. Bernard Velle, creator de roman	166
3.2. Teoretician al romanului modern prin intermediul scriiturii românești	168

3.2.1. Despre conținutul romanului.....	168
3.2.2. Despre forma romanului	170
3.2.2.1. Imaginea sau exorcizarea morții prin scriitură.....	170
3.2.2.2. Albumul, imaginea structurii romanului	172
3.2.2.3. Final sau incipit?	177
CONCLUZIE	187
CONCLUZIE GENERALĂ	188
BIBLIOGRAFIE	193
INDEX DE AUTORI	205

2. Cuvinte-cheie

spațiu, loc, identitate, gen romanesc, depersonalizare, mit, personaje, hazard, cronotop, ficțiune.

3. Sinteza părților principale ale tezei

Partea întâi. *Spațiul, probleme de geneză*

Prima parte a acestei teze propune o analiză a spațiului care în concepția lui Paul Guimard este generator de ficțiune. Analiza a avut ca punct de plecare anumite noțiuni teoretice, mai exact definirea cuvântului “spațiu” pentru ca mai apoi să se ajungă la conceptul de “spațiu” care apare în diverse domenii ca de exemplu matematica, fizica și filozofia. Vorbind de spațiu în literatură, a fost necesar să ne oprim asupra concepției unor teoreticieni ai spațiului literar: Gaston Bachelard, Jean-Yves Tadié și Maurice Blanchot. După aceste abordări teoretice, s-a discutat spațiul în opera lui Paul Guimard, o analiză ce vizează incipiturile romanelor deoarece acestea prezintă spațiul și personajele, două elemente care reprezintă punctul de plecare în vederea creării ficțiunii. Tema fiecărui roman este generată de un spațiu propriu care provine din categoria spațiilor comune și căruia scriitorul îi conferă un rol dublu. Pe de o parte, creează ficțiunea. Toată derularea intrigii se datorează calităților

și configurației sale. Pe de altă parte, spațiul devine important datorită evenimentelor care au loc în perimetrul acestuia precum și datorită faptului că își justifică semnificația în căutarea identitară a personajelor. Drept urmare, spațiile care produc ficțiunea sunt responsabile și de modul în care scriitorul reușește să înscrie în temele tradiționale ale literaturii problematica condiției umane.

Partea a doua. *Spațiul, reprezentare a identității*

A doua parte a acestei teze are ca obiectiv demonstrarea a două aspecte: în primul rând că spațiul este reprezentat pe plan naratologic, iar în al doilea rând că scriitorul își dobândește identitatea în spațiul scriiturii. Analiza a început cu anumite elemente teoretice privind diferența între “spațiu” și “loc” pentru a putea mai apoi repera locurile de reprezentare în romanele guimardiene, locuri commune din viața cotidiană, fie ele locuri din spațiul exterior sau interior. Acestea contribuie atât la pierderea identității personajelor cât și la dobândirea acesteia. Datorită strânsei legături între personajele sale și scriitorul însuși, acesta din urmă își dobândește de asemenea identitatea în spațiul scriiturii.

4. Rezumat

Teza de față se înscrie în linia de cercetare a romanului francez din a doua jumătate a secolului al XX-lea, axându-se mai precis pe opera scriitorului breton Paul Guimard a cărui tehnică narativă se bazează pe tonul natural și familiar care caracterizează scenariile filmelor franceze din ultimele decenii. Paul Guimard este un autor care a știut să surprindă în romanele sale toate frământările vieții, disimulând, într-o formă lucidă dar și ironică, partea tragică a existenței umane. Datorită acestor noi elemente pe care le-a introdus în romanele sale, Paul Guimard este un inovator al genului romanesc păstrând totuși cerințele romanului tradițional. Aceste inovații sunt rezultatul diverselor activități pe care autorul le-a avut înainte de a deveni romancier, mai exact jurnalist, și unul foarte complex, căci a scris articole în reviste, a fost realizator de emisiuni radio și a lucrat și în audiovizual. A avut deci o minunată carieră atât în jurnalism cât și în literatură, iar această întrepătrundere a acestor două domenii a dus spre un excelent rezultat literar.

Această teză vizează un studiu asupra locurilor de reprezentare a identității în romanele lui Paul Guimard. În romanele guimardiene spațiul și locurile care îl formează sunt cele care au o importanță semnificativă în ceea ce privește viitorul personajelor. Desigur spațiul există într-un raport de interdependență cu timpul, însă cronotopul guimardian este mai special: timpul reprezintă latura constantă, pe când spațiul este cel care se modifică și determină comportamentul personajelor. Acest aspect îi permite scriitorului constituirea unei filozofii proprii, considerând că niciodată în viață, și în nicio circumstanță, ființa umană nu poate fii stăpân pe imprevizibil. Datorită configurației sale, aspectului și structurii sale, spațiul este dimensiunea la nivelul căreia se manifestă imprevizibilul, devenind mai apoi locul de reprezentare al identității.

Demersul pe care îl propunem în analiza spațiilor de reprezentare a identității se constituie în două părți. În prima parte a tezei am pornit, respectând rigorile unei analize științifice, de la definiția spațiului pentru a ajunge apoi la conceptul de spațiu așa cum apare el în diferite domenii și pentru ca în cele din urmă să dezbatem conceptul de spațiu în literatură. În continuare, am făcut o analiză a spațiului în opera lui Paul Guimard, o analiză ce vizează un studiu asupra incipit-urilor romanelor care prezintă atât spațiul cât și personajele, două elemente ce constituie punctul de plecare în crearea ficțiunii.

În primul capitol al primei părți a acestei teze ne-am propus o discuție teoretică asupra noțiunii de “spațiu”. Pentru ca această lucrare de cercetare să fie una reușită, am pornit de la definiția dată de dicționare și apoi ne-am oprit asupra aceluiași concept tratat de domenii precum matematica, fizica și filosofia. Fiind un concept pluridisciplinar, este foarte interesant de a vedea diferitele accepțiuni și interpretări, uneori identice, alteori diferite, pe care aceste domenii le propun. Din sfera matematicii, am ales să discutăm teoria asupra spațiului a lui Henri Poincaré bazându-ne pe faptul că ea coincide cu viziunea lui Paul Guimard, acesta din urmă crezând în faptul că e necesar un spațiu gol în care, datorită deplasărilor și senzațiilor care apar drept consecință a acțiunilor întreprinse, devine posibilă dobândirea identității sau pierderea acesteia. Ne-am putea pune de asemenea întrebarea de ce într-o analiză literară este necesară amintirea teoriei relativității a lui Albert Einstein pentru a discuta problematica spațiului. Nu este întâmplător faptul că am amintit de aceasta. În ultima parte a romanului *L'Ironie du sort*, Paul Guimard evidențiază această celebră replică a fizicianului: “Nu vreau să cred că Dumnezeu joacă zaruri cu lumea”. Autorul își rezumă astfel concepția asupra devenirii ființei umane, teoria care constă în faptul că totul este posibil, dar totul este relativ și totul este probabil. Discutând spațiul în filosofie, am trecut în revistă teoriile a numeroși

filosofi începând cu doi reprezentanți ai Antichității, Epicur și Lucretius, ajungând la René Descartes și Emmanuel Kant, și terminând cu un reprezentant al filosofiei fenomenologice, Henri Bergson. Toate aceste teorii se regăsesc și la Paul Guimard, însă cea care este cea mai vizibilă la acesta este cea a lui Emmanuel Kant conform căreia orice reprezentare est în mod obligatoriu spațio-temporală și că fără aceasta nici spațiul și nici timpul nu ar avea vreo semnificație, de aici putând observa importanța cronotopului guimardian.

Analiza noastră continuă în al doilea capitol cu spațiul literar, capitol în care am încercat să schițăm contribuția anumitor teoreticieni în domeniu: Gaston Bachelard, Maurice Blanchot și Jean-Yves Tadié. Evocarea punctelor de vedere teoretice în ceea ce privește spațiul literar și imaginarul creator, oricât de diferite ar fi acestea, este utilă în analiza romanelor lui Paul Guimard care se folosește cu ușurință de toate acestea pentru a demonstra problemele existențiale.

Al treilea capitol din teză este dedicat spațiului care în concepția autorului este cel care are semnificația cea mai mare de-a lungul devenirii personajelor. Totul în universul romanesc guimardian este sub semnul relativității în funcție de concursul de circumstanțe și de decalajul temporal.

Al patrulea capitol tratează spațiul în opera lui Paul Guimard, o analiză ce vizează incipiturile romanelor deoarece acestea prezintă atât spațiul cât și personajele, două elemente de la care începe crearea ficțiunii. Tema fiecărui roman este generată de un spațiu propriu care provine din categoria spațiilor comune și cărora scriitorul le acordă un rol dublu. Pe de o parte, creează ficțiunea. Toată derularea intrigii se datorează calităților și configurației sale. Pe de altă parte, spațiul devine important datorită evenimentelor care au loc în perimetrul acestuia precum și datorită faptului că își justifică semnificația în căutarea identitară a personajelor.

În a doua parte a tezei, care se ocupă de spațiile ca reprezentare a identității, am elaborat o analiză detaliată a fiecărui spațiu care apare în cărțile lui Paul Guimard cu consecințele pe care le are asupra dobândirii sau pierderii identității personajelor.

Cel de-al cincilea capitol al tezei debutează cu scurte preliminarii teoretice legate de diferențierea ce trebuie făcută între noțiunile de “spațiu” și “loc” care în limbajul current sunt de cele mai multe ori percepute ca sinonime. După lămurirea acestei probleme, am putut face trecerea la schițarea schemei pentru analiza operei lui Paul Guimard. Astfel putem face o clasificare a spațiilor din opera autorului, spații ce se impart în două, spațiul fizic și spațiul intim. În categoria spațiilor fizice putem încadra locurile din spațiul exterior și cele din

spațiul interior care contribuie la crearea identității personajelor. Putem menționa ca locuri din spațiul exterior spațiul citadin (strada, piața, intersecția), Bretania, marea și Irlanda. Spațiul citadin este pentru Guimard spațiul vieții de zi cu zi. Deseori acesta își plasează poveștile în astfel de spații pentru a demonstra stereotipia vieții, dar și pentru a insera diverse drame care transformă condiția umană într-una lipsită de importanță și aceasta în ciuda tentativelor personajelor de a împiedica acest lucru. Spre deosebire de spațiul citadin, Bretania și marea sunt prezentate din punct de vedere afectiv deoarece aceste spații, și locurile ce le constituie, sunt cele care îi sunt aproape de suflet lui Paul Guimard și prin urmare ocupă un loc privilegiat în cărțile sale. Această strânsă legătură ce există între romancier și aceste spații se datorează faptului că acesta a crescut în această regiune și în apropierea mării. Bretania este spațiul unde marea și cerul se confundă într-o armonie ce trimite spre o pace interioară inexplicabilă atât a autorului cât și a personajelor inventate de acesta. Bretania este locul recunoștinței de sine. Ca orice spațiu de origine, este locul în care omul se regăsește deoarece acesta îi poartă în spate trecutul. Irlanda în schimb l-a fascinat pe Guimard datorită aspectului său sălbatic, ne referim aici atât la sălbăticia peisajului cât și la legile pe care acest stat le are. Legile irlandeze sunt de altfel în concordanță cu filosofia guimardiană deoarece acest spațiu nu atentează la identitatea individului, ci din contră, îl ajută să se desfășoare în toată libertatea sa. Irlanda devine de asemenea un loc propice meditației și acceptării bătrâneții. În ceea ce privește locurile din spațiul interior, putem aminti camera și obiectele ce o formează, camera fiind în mod cert spațiul intimității, în timp ce obiectele participă la realizarea identității și datorită acestora ne putem da seama și ceea ce lipsește pentru ca o identitate să fie întru totul desăvârșită.

În romanele lui Paul Guimard căutarea identitară a personajelor se realizează prin intermediul mai multor stări precum singurătatea, care definește majoritatea eroilor, comunicarea sau lipsa comunicării. Totuși, tentativele de depășire a singurătății sunt rare în romanele guimardiene deoarece comunicarea nu se dovedește a fi mereu posibilă. Prin urmare, căutarea identitară a personajelor nu se apropie de rezultatul scontat și poate apărea astfel pierderea identității, foarte des întâlnită la Guimard, și mai rar dobândirea acesteia de către personaje.

Ca și unii din eroii săi, Paul Guimard reușește să-și dobândească identitatea prin intermediul scriiturii, acesta fiind subiectul pe care l-am dezbătut în al șaselea capitol al prezentei teze. De-a lungul acestui capitol dedicat scriitorului și scriiturii, am demonstrat cum Guimard devine demistificator și mistificator de mituri. Într-o primă fază, autorul demistifică

mitul biblic al lui Adam și al Evei care face obiectul romanului *Les premiers venus*. Demistificarea realizată vizează în principal principiile de morală care guvernează mitul Genezei. Nu putem impune niște legi de conduit atâta timp cât există principiul diferenței. Oamenii nu se aseamănă deoarece conștiința este un bun individual și nu unul colectiv. Prin demistificarea acestui mit, Paul Guimard a dorit să demonstreze și latura artificială în crearea unui mit. Astfel își justifică el dorința de a recurge la demistificare pentru triumful dreptății. Adam și Eva devin pe Pământ eroii excepționali ai Creației în timp ce ei nu sunt decât soț și soție, un cuplu ce își iubește familia și mai ales viața. Prin reinterpretarea acestui mit, Paul Guimard vrea să transmită că înclinația oamenilor de a crede în mituri și de a fi cuprinși de extaz în fața eroilor lor, exprimă de fapt nevoia lor de a se refugia de real și în mod implicit de a trăi în alte timpuri decât ale lor pentru a-și uita condiția de muritori. Într-o a doua fază, autorul devine creator de mit. Astfel el creează mitul marelui magazine, simbolul societății contemporane care împiedică afirmația de sine și care este locul de reprezentare al categoriilor sociale formate din indivizi care și-au pierdut adevărata identitate; mitul starului, prin intermediul căruia autorul subliniază faptul că orice creație inautentică și cu tentă mercantilă este dăunătoare ființei umane, însă prezintă în același timp că indiferent de context omul este capabil să-și păstreze puritatea și demnitatea; și mitul eroului care se bazează pe faptul că a deveni erou este o chestiune de hazard și că noțiunile de erou și eroism sunt legate de moarte.

În cadrul aceluiași capitol, ne-am oprit și asupra concepției guimardiene în ceea ce privește crearea romanului. Și pentru că Paul Guimard nu vorbește niciodată în mod direct de scriitura sa, el își formulează ideile legate de acest subiect cu ajutorul personajelor și le presară discret de-a lungul romanelor sale. În opinia autorului, arta de a scrie trebuie să urmeze exemplul jocului hazardului. În acest scop, acesta trebuie să distribuie fragmente aparținând realității prin intermediul jocului ficțiunii. A redistribui și a inventa par a fi cuvintele cele mai de preț ale esteticii romantice guimardiene.

În concluzie, putem afirma că deși la o primă privire opera lui Paul Guimard pare a fi un elogiu adus timpului, în realitate este un elogiu adus spațiului și locurilor care îl constituie, acestora din urmă revenindu-le un rol foarte important în căutarea identitară a personajelor.